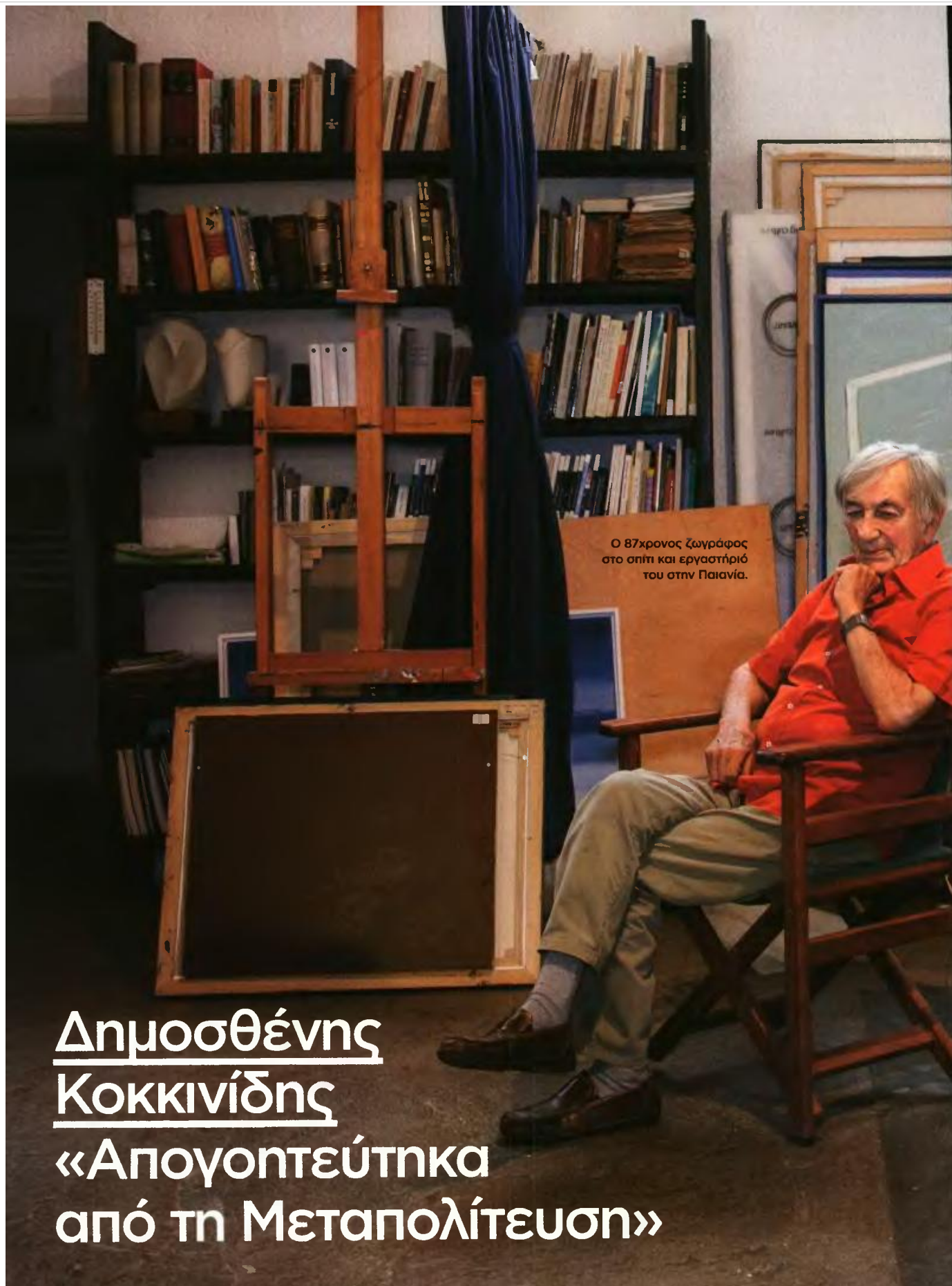

1. ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Β ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΤΗΚΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

Μέσο: ΤΟ ΒΗΜΑ ΚΥΡΙΑΚΗΣ_ΒΗΜΑΓΑΖΙΝΟ

Ημ. Έκδοσης: . . . 02/10/2016 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 02/10/2016

Σελίδα: 28

Δημοσθένης
Κοκκινίδης
«Απογοητεύτηκα
από τη Μεταπολίτευση»

1. ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Β ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΤΗΚΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

Μέσο: ΤΟ ΒΗΜΑ ΚΥΡΙΑΚΗΣ_ΒΗΜΑΓΑΖΙΝΟ

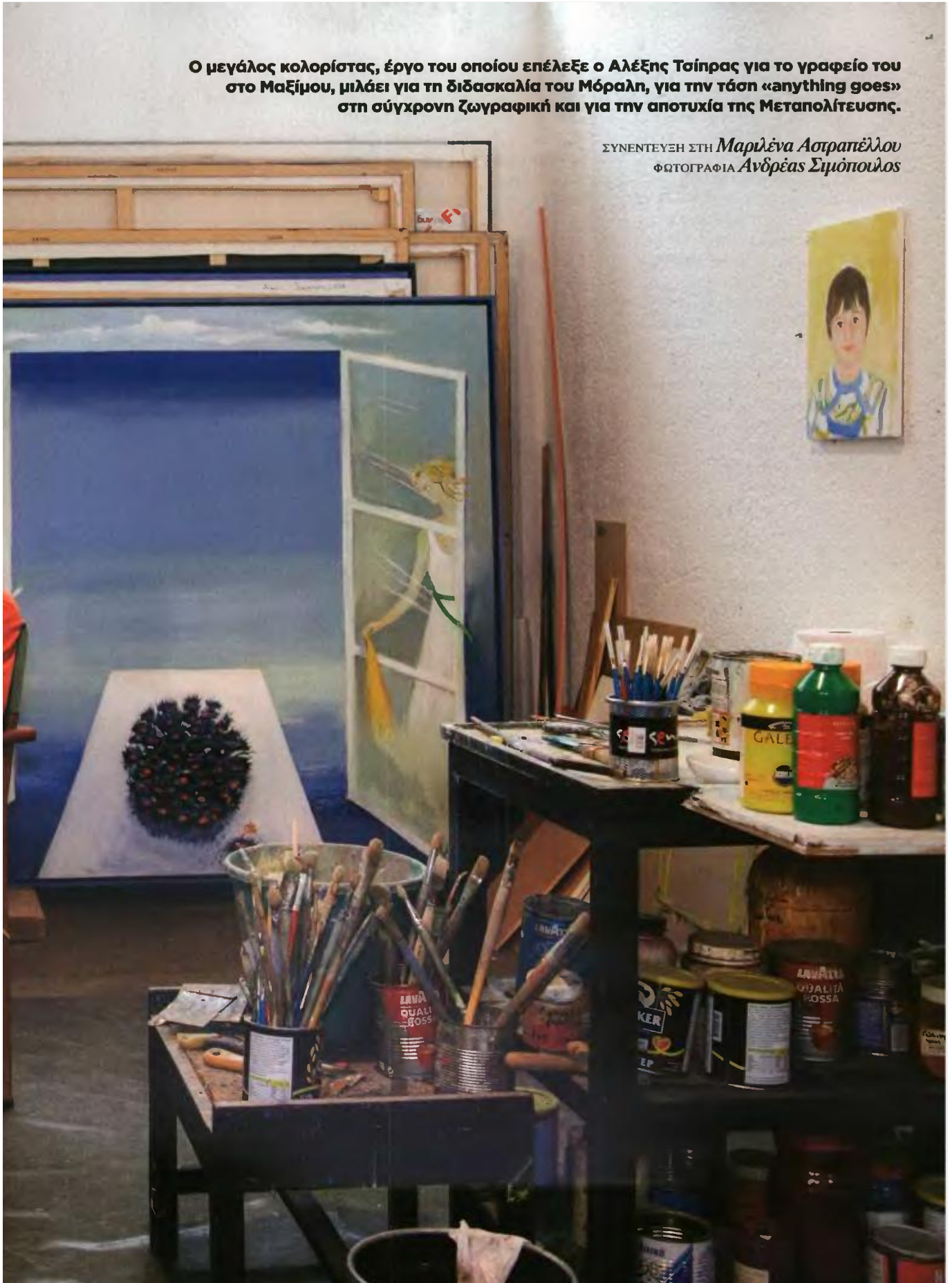
Ημ. Έκδοσης: . . .02/10/2016 Ημ. Αποδελτίωσης: . . .02/10/2016

Σελίδα: 29

Ο μεγάλος κολορίστας, έργο του οποίου επέλεξε ο Αλέξης Τσίπρας για το γραφείο του στο Μαξίμου, μιλάει για τη διδασκαλία του Μόραλη, για την τάση «anything goes» στη σύγχρονη ζωγραφική και για την αποτυχία της Μεταπολίτευσης.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΗ *Μαριλένα Ασπρατέλλου*
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ *Ανδρέας Σιμόπουλος*

Οταν παρουσίασε τα «Προσφυγικά» στην γκαλερί Μέρλιν το 1964, την έκθεση επισκέφθηκε και ο Γιάννης Τσαρούχης με τον ζωγράφο Γιώργο Αναστασιάδη. «Πώς σας φαίνεται η δουλειά του Κοκκινίδη;» ρώτησε ο Αναστασιάδης τον μεγάλο μετρ. «Κοιτάξε να δεις», απάντησε εκείνος, «είναι ένας ζωγράφος που ή θα πάει μπροστά στην Ελλάδα ή θα χαθεί». Η ζωή έδωσε τη δική της απάντηση. Ο Κοκκινίδης, ανήσυχο πνεύμα, πηγαίος και δραστήριος δημιουργός, «πήγε μπροστά», έφτασε μάλιστα να διδάξει στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας από το '76 έως το '98 και να γίνει και πρώτανος την περίοδο '80-'82. Μεγάλο κεφάλαιο στη ζωγραφική της σύγχρονης Ελλάδας, έγινε ευρύτερα γνωστός όταν ο Αλέξης Τσίπρας διάλεξε το έργο του «Αντίθεση» για να κοσμήσει το γραφείο του στο Μέγαρο Μαξίμου. Εκείνος έχει ζήσει μια πολύ γεμάτη ζωή για να τα χάσει με τα δυνατά φώτα που έπεσαν πάνω στο έργο του κάρη στην προίτησή του Πρωθυπουργού. Εξάλλου, εκθέσεις-αφιέρωματα διοργανώνονται πολύ συχνά για το έργο του, η φρονιά που μας πέρασε περιελάμβανε το Μπενάκη, το ΜΙΕΤ, το Αρχαιολογικό Μουσείο Πόρου. «Ναι, είμαι ικανοποιημένος από τη ζωή. Τώρα στην ηλικία μου, η θλίψη μου είναι η απώλεια της συζύγου μου, μιας σημαντικής ζωγράφου της Ελλάδας» θα πει όταν βρεθούμε στο σπίτι του στην Παιανία, εκεί όπου ζει πλέον μόνος από τότε που η Πέπη Σβορώνου, η συνοδοιπόρος του για περισσότερα από 50 χρόνια, πέθανε το 2011. Άνθρωπος που δεν μασάει τα λόγια του, τυλιγμένος σε τολύπες καπνού από τα τσιγάρα που δεν σταματάει να καπνίζει, γυρίζει πίσω τον χρόνο λίγο μετά το '29, όταν γεννήθηκε, και θυμάται με αξιοθαύμαστη διαύγεια πολλές λεπτομέρειες από μια ζωή που δεν του άφησε απωθημένα.

«Το σχέδιο είναι μια ψυχοσωματική ενέργεια που δεν μπορείς να την προσδιορίσεις, έχει έναν αυτοματισμό που κρύβει μηνύες» είναι κάτι που σας έχω ακούσει να λέτε. Ποιες είναι οι δικές σας μηνύες; «Γεννήθηκα σε ένα λασπόσπιτο στα προσφυγικά της Δραπετσώνας. Είμαι γόνος προσφύγων, από Μικρά Ασία και από Ρωσία. Η μητέρα μου είχε μεγαλώσει με μεγάλη άνεση και όταν ήρθε στην Αθήνα – τώρα τα σκέφτομαι αυτά – ήθελε να μας έχει με μεταξωτά. Ηθελε να μας έχει κουκλάκια, με παπούτσια καστόρινα, σε μια γειτονιά που ήταν όλοι ευπόλυτοι. Εξπσα τη δικτατορία του Μεταξά και είδα τον πατέρα μου να απολύεται από τη δουλειά του στο Ληξιαρχείο του Πειραιά επειδή είχε σοσια-

λιστικές ιδέες. Στην Κατοχή τον έπιασαν οι Γερμανοί και τον κατηγόρησαν για κομμουνιστή. Τον θυμάμαι φασκωμένο. Θα το δεις σε πολλά σχέδια αυτό, γιατί όταν βγήκε από τη φυλακή έβλεπε μόνο τα μάτια του, ήταν όλος φασκωμένος από μια μόλυνση του δέρματος που έπαθε από τη στενοχώρια του».

Οπότε η ζωγραφική πώς μπήκε στη ζωή σας; «Από παιδάκι ζωγράφιζα ευζώνους σε ένα μπλοκ και στο σχολείο έφτιαχνα καρικατούρες των καθηγητών. Οι συμμαθητές μου με έλεγαν “ο ζωγράφος” και μου έφερναν φωτογραφίες διάσημων ηθοποιών για να τις ζωγραφίσω. Στο σπίτι μιας συμμαθήτριάς μου είδα ένα βιβλίο της Κέτε Κόλβιτς, της χαράκτριας της Βαϊμάρης, και με εντυπωσίασε».

**«ΜΕ ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΣΕ
ΟΤΙ ΑΦΗΣΑΝ ΤΟΥΣ
ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΝΑ ΛΥΣΟΥΝ
ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ. ΓΕΡΑΣΑ ΚΑΙ
ΤΩΡΑ ΖΩ ΜΕ ΔΑΥΤΟΥΣ,
ΘΥΜΑΜΑΙ ΤΟΝ ΦΙΛΗ
ΕΚΠΡΟΣΩΠΟ ΤΩΝ
ΦΟΙΤΗΤΩΝ»**

Όταν πέρασατε στην ΑΣΚΤ το 1952 είχατε σπουδαιούς καλλιτέχνες για καθηγητές, όπως για παράδειγμα τον Σπύρο Παπαλουκά. Πώς ήταν ως δάσκαλος; «Ήταν ταλέντο μεγάλο, αλλά δεν είχε καλλιέργεια. Δεν έκανε για δάσκαλος. Τώρα που έχω ωριμάσει και έχω διδάξει, μπορώ να το πω. Είχε μια συνταγή ο Παπαλουκάς, δεν τον ενδιέφερε το σχέδιο αλλά το χρώμα. Ο ίδιος ήταν κολορίστας. Τη διδακτική λύση την έδωσε με μια συνταγή: “Στο φως ψυχρό στη σκιά θερμό”. Αυτή ήταν μια άποψη του Παρθέν. Εμπαινα στο εργαστήριο και έβλεπα κίτρινο και μπλε.

Όλοι! Ευτυχώς έμεινε για λίγο και ύστερα ήρθε ο Μόραλης».

Ο Μόραλης πώς ήταν; «Είχε μια σοφία άλλου τύπου, δεν είχε κανονιστική φύση. Το βλέπεις και στη ζωγραφική του. Θα σου έλεγε “Για κλεί” το αυτό που βλέπεις σε ένα σχήμα”. Δίδασκε δομικά, σου έδειχνε πώς να στήσεις ένα φαινόμενο. Όπως στην αρχιτεκτονική πρέπει πρώτα να στήσεις τα μεγάλα μεγέθη και μετά γίνεται η εμπλοκή των ορθογωνικών σχημάτων με τα καμπυλόγραμμα. Δηλαδή η σημειολογία της ζωγραφικής εμφανίζεται στον Μόραλη χωρίς να γνωρίζει τη θεωρία της».

Κανονιστική προσέγγιση δεν είναι κι αυτή όμως; «Οχι ακριβώς, επειδή αφορά τη φαινόμενη πραγματικότητα, η σου παρέχει και πώς την ερμηνεύεις. Είναι καθαρά σημασιολογική η παρέμβαση των σημείων, των γραμμών και των σχημάτων στο έργο. Αν βλέπεις ως τετράγωνο ένα ορθογώνιο, έχεις κάνει τη βασική αρχή λάθος. Είχε ένα μπλοκάκι και σου το σχεδίαζε ο Μόραλης και έβλεπες εκεί τη δομή την αρχιτεκτονική, δεν σου ζωγράφιζε ματάκια και μυτούλες. Δεν δίδασκε συνταγές όπως πολλοί συνάδελφοί του».

Τι σας έμεινε τελικά από τη διδασκαλία του; «Αυτοματικά ακολουθούσα αυτή την αρχή και με βοήθησε να καταλάβω τελικά τι είναι το σχέδιο, ένα ερώτημα που με απασχολούσε μέχρι τα γεράματά μου: κατέληξα ότι είναι η μάνα της ζωγραφικής. Αν δεις τους μεγάλους ζωγράφους, ακόμη και τον Κλέε που είναι αφαιρετικός, σχέδιο βλέπεις».

Πάντως κι εσείς κολορίστας θεωρείστε... «Αυτά μου τα λένε άλλοι. Μου αρέσει το χρώμα. Ξέρεις, τον καιρό που έβαζα χρώμα, η ζωγραφική στην Ελλάδα ήταν γκριζοκαφετιά. Σε μια έκθεση στη Ζουμπουλάκη, στις “Διαμαρτυρίες” νομίζω, οι πίνακές μου είχαν πολύ έντονα χρώματα. Είχε έρθει ο Μόραλης, ήμασταν φίλοι και κουμπάροι – μας είχε παντρεύει με την Πέπη –, βλέπει ένα γκριζό έργο και λέει: “Αχ, ανέπνευσα!”».

Με τον Χατζηκυριάκο-Γκίκα ποια ήταν η σχέση σας; «Του ζήτησα να παρακολουθήσω ένα εξάμηνο τη διδασκαλία του όταν ήμουν στο προτελευταίο έτος σπουδών (1957). Πήγα εκεί και έπεσα πάνω στις “χαράξεις”, δηλαδή στην αναζήτηση ερμηνείας του έργου βάσει της μαθηματικής σοφίας του, όπως την είχε εισαγάγει ο θεωρητικός τους, Ματίλα Γκίκα. Ρώτησα τον Γκίκα: “Έχει άραγε

1. Ο Δημοσθένης Κοκκινίδης με τους γονείς του, έναν συγγενή και τον αδελφό του, Βάνια, το 1936.
2. Εν ώρα εργασίας στον «Κεραμεικό», τη δεκαετία του '50.
3. Με τη μητέρα του, το 1956, στο Μοσχάτο.
4. Το 1947, στην τελευταία τάξη του γυμνασίου, κατά τη διάρκεια σχολικής γιορτής.
5. Στο εργαστήριο του Γιάννη Μόραλη στην ΑΣΚΤ, το '56-'57. Αριστερά, ο Κοκκινίδης και καθιστή μπροστά του η Πέπη Σβορώνου. Εξήσαν περισσότερα από 50 χρόνια μαζί, έως τον θάνατό της, το 2011.

ο ζωγράφος τη διαισθητική ιδιότητα να περάσει από την αίσθηση στα μαθηματικά; 'Η μήπως αυτό γίνεται από την ίδια τη φύση της τέχνης;". Εκείνος... μούγκρισε. Σπκώθηκα κι έφυγα. Όλοι οι αρχιτέκτονες τρελαίνονται για τον Γκίκα. Αλλά οι αρχιτέκτονες δεν είναι ζωγράφοι. Είχα μαθητές αρχιτέκτονες οι οποίοι δεν καταλάβαιναν τίποτα από ζωγραφική».

Τι είναι αυτό που κάνει κάποιον ζωγράφο;
 «Αυτό που δεν διδάσκεται. Είναι αυτό που το λένε ταλέντο. Μια φυσική τάση που δεν ερμηνεύεται, δεν ξέρουμε τι κρύβει ο κάθε άνθρωπος μέσα του. Πολλοί από εμάς που διδάξαμε την πατσοαμε».

Τι λάθη έχετε κάνει ως καθηγητής στην ΑΣΚΤ; «Μου ξέφυγαν παιδιά. Παιδιά που

πήγαιναν κάπου αλλού από τη διδασκαλία μου. Ο Τάσος Μανιζαβίνος, για παράδειγμα. Αυτά τα πράγματα που έκανε δεν μπορούσα να τα εντάξω στο σύνολο της διδασκαλίας και του κόλλαγα του ανθρώπου. Ήταν λάθος. Ήταν μια εξαιρετική περίπτωση την οποία δεν αντελήφθη. Ομως εδώ ξέφυγαν παιδιά στον Μόραλη...».

Με ποια παιδιά συνέβη αυτό; «Και' αρχάς με τη γυναίκα μου. Ανάμεσα στις 4,5 γυναίκες που ζωγράφισαν μετά το '50 είναι και η Πέπη, αν ρωτήσεις ιστορικούς τέχνης θα σ' το πούνε. Η Πέπη δεν έκανε σχέδιο αλλά ξεκινούσε με χρώμα. Και ο Μόραλης της κόλλαγε. "Το σχέδιό σου..." και λοιπά. Της είπα: "Μην ακούς τίποτα, κάνε αυτό που αισθάνεσαι". Και κράτησε μια παλέτα. Στο τρίτο

έτος, λοιπόν, παίρνει βραβείο Μπουζιάνη, στο τέταρτο έτος βραβεία για ημίγυμνο και γυμνό. Τους ρήμαξε στα βραβεία η Πέπη για την οποία ο Γιάννης Παμπάς, ο γλύπτης που ήταν θείος της, έλεγε ότι "αυτή δεν κάνει για ζωγράφος". Δεν ήταν σχεδιάστρια, ήταν ζωγράφος από τη φύση της. Μπορεί να βγει από την ίδια τη ζωγραφική το σχέδιο. Ερχεται η πινελιά σου, τα χρώματα, και ορθώνει ένα σχεδιασμένο σύνολο».

Πάντως, από αυτά που λέτε κι εσείς, είχατε ένα «κανονιστικό πλαίσιο» στη διδασκαλία σας... «Επρεπε να έχω. Δεν γινόταν αλλιώς. Δίδασκα μετά το '70, είχε μπει ο μεταμοντερνισμός και το "anything goes" στη ζωγραφική, όταν είδαν ότι ο μοντερνισμός ήταν μια επανάληψη εμπορικού τύπου. →

Επρεπε εκεί μέσα να βάλεις κάποιους κανόνες, αλλιώς έφευγες, δεν ήταν ανάγκη να διδάσκεις. Κλείνουν τα σχολεία με το “anything goes”. Και τώρα ουσιαστικά μοιάζουν να είναι κλειστά. Οι καθηγητές αποδέχονται αυτά που τους προσφέρουν οι μαθητές. Κακώς. Είπε ο μεταμοντερνισμός: “Είστε ελεύθεροι να κάνετε ό,τι θέλετε”. Αυτό είναι μια κουβέντα, κριτήρια ποιος έχει για να κρίνει αυτό που κάνεις;».

Τη δεκαετία του '60 ποιος έκρινε αυτό που κάνατε; «Περιμέναμε ποιος θα γράψει για εμάς. Ήταν ο Σαββίδης, η μεγάλη προσωπικότητα στην έρευνα της φιλολογίας, έγραφε και κριτικές τέχνης. Ε, δεν καταλάβαινε πολλά πράγματα ο άνθρωπος. Κάνω την έκθεση στη Μέρλιν, με είχε βάλει δισέλιδο στον “Ταχυδρόμο” μαζί με τον Μυταρά, “Να οι νέοι ζωγράφοι!”. Κάνω μετά την έκθεση με τις “Γειτονιές” και μου λέει: “Γιατί δεν ήρθες να με δεις;”. Εγώ ντρεπόμουν να πάω να βρω τον δημοσιογράφο. Λέω: “Υποτίθεται κάνουμε τις εκθέσεις για να έρθετε εσείς να μας δείτε...”. Από εκεί και πέρα, ούτε λέξη δεν έγραψε για μένα. Στραβόξυλο ο υθεόφοβος, αλλά στραβόξυλο κι εγώ, γαμώτω».

Εσείς, που ήσασταν επιπλέον και από φτωχή οικογένεια, μπορούσατε να ζήσετε από την τέχνη σας; «Ξέρεις, μετά τον πόλεμο στην Ελλάδα, όπως και στην Ιταλία, είχε πολλούς Αμερικανούς. Στην Αθήνα αγόραζαν πίνακες, μάλιστα μαζί με τον Χριστό Καρά και άλλους κάναμε έκθεση στο Φινιξ της Αριζόνα το '65. Τους στέλναμε τα έργα και τα προπληρώνανε κιόλας. Αυτό δεν είναι γνωστό. Ήταν ένα μπουμ. Το έζπσα και από τον Εθνικό Οργανισμό Ελληνικής Χειροτεχνίας (ΕΟΕΧ) καθώς ήμουν διευθυντής του καλλιτεχνικού τμήματος όταν ιδρύθηκε. Το είδα στην Ιταλία όπου πήγαμε με την Πέπη για μετεκπαίδευση στο πλαίσιο της συνεργασίας του ΕΟΕΧ με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης που προέκυψε από τη διαχείριση του σχεδίου Μάρσαλ. Είδαμε καταθλιπτική, υφαντική, κεραμική, εφαρμοσμένες τέχνες για τις οποίες υπήρχε ενδιαφέρον στο εξωτερικό. Η Ιταλία δεν είχε μόδα, παρά μόνο τις ράφτες της. Στίνει λοιπόν ένας Τζορτζινι τη μόδα της Ιταλίας επιμένοντας ότι “μπορούμε και εμείς να ανταγωνιστούμε το Παρίσι”. Τότε ξεκίνησε η ιταλική μόδα».

Στον ΕΟΕΧ εκπαιδεύσατε πολλούς κεραμίστες ταξιθεύοντας σε όλη την Ελλάδα. Τι έχει μείνει από αυτή την προσπάθεια; «Ήταν σοβαρή περίπτωση, εγώ σε συνεργασία με παλιούς ειδικούς στο ντζαίν που είχαν

1. Στη Βενετία, το 1959, με την Πέπη Σβορώνου.
2. Το 1985, με τον Δημήτρη Μυταρά, με τον οποίο εκλέχθηκαν καθηγητές στην ΑΣΚΤ την ίδια χρονιά (1976).

3. Με τον καθηγητή, φίλο και κουμπάρο του, Γιάννη Μόραλη.
4. Η «Αντίθεση», έργο του 1980, κοσμεί σήμερα το πρωθυπουργικό γραφείο στο Μέγαρο Μαξίμου.

έρθει στην Ελλάδα με αφορμή τη σύσταση του Οργανισμού ταξιδέψαμε, φέρ' ειπείν, στη Σίφνο και διδάξαμε στους κεραμίστες να χρησιμοποιούν νέα υαλώματα που δεν ήταν μολυβδόχα. Χάλασε γρήγορα η κατάσταση, γιατί ο οργανισμός χειροτεχνίας έγινε ένα γραφειοκρατικό ίδρυμα. Εγώ τον δεύτερο χρόνο παραιτήθηκα. Σηκώθηκα κι έφυγα και ας είχα έναν ωραίο μισθό και οικογένεια: τη μάνα μου, τον αδελφό μου... Γιατί είχε έναν αυλικό από τη Φρειδερίκη, ο οποίος καθόταν σε ένα γραφείο και ήθελε να κτυπάμε καρτέλα. Εγώ ήμουν όλη μέρα με τους χειροτέχνες, μπορεί να έλειπα και μία εβδομάδα. Εφυγα απένταρος, πρέπει να καταλάβεις ότι ήταν δύσκολα τα πράγματα. Είχα φτιάσει σε σημείο να μην έχω λεφτά να πάρω τσιγάρα και ήμουν μανιώδης καπνιστής».

Ωστόσο, πήγατε μετά στην εταιρεία αγγειοπλαστικής «Κεραμεικός», ενώ από το '62 ξεκινήσατε να ζωγραφίζετε τα φορέματα μαζί με την Πέπη Σβορώνου, μια ενασχόληση που σας έφερε σε ορισμένες από τις πιο γνωστές μπουτίκ του εξωτερικού. Οι εφαρμοσμένες τέχνες σάς προφύλαξαν από την εμπορευματοποίηση της τέχνης σας;
«Ναι, γιατί άμα σε αρπάξει το εμπόριο, ζητάνε αυτό που έκανες χτες το βράδυ. Γνώρισα έναν σπουδαίο ζωγράφο, τον Ρωσογάλλο Νικολά ντε Σταλ, ο οποίος άνοιξε τον δρόμο μεταξύ αφαίρεσης και αναπαράστασης. Είχε μεγάλη επιτυχία. Όταν τον είδα στο Παρίσι, είπα: "Ναι, αυτός είναι ζωγράφος, έχει βρει το κουμπί". Ε, αυτοκτόνησε... Γιατί άλλαξε στυλ, έκανε άλλη ζωγραφική, εξίσου καλή, αλλά πιο ρεαλιστική, και όχι αυτή που είχε γίνει διεθνώς γνωστή. Οι γκαλερί σταμάτησαν να παίρνουν τα έργα του».

Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στη διακριτή γραφή και στη μανιέρα; «Η μανιέρα είναι το εμπόριο της τέχνης. Είναι μια ιστορία που τη σκαλίσαμε ο Γιάννης Χαϊνης, εγώ και άλλοι καλλιτέχνες με την "ομάδα τέχνης α'" προκειμένου να φέρουμε κοντά στην τέχνη το κοινό εκτός των αστικών κέντρων. Να τους γνωρίσουμε την αφαίρεση την οποία περιφρονούσε ο κόσμος της τέχνης που ορίζει τι αξίζει και τι δεν αξίζει. Μουσεία, δημοσιογράφοι, ιστορικοί, κριτικοί τέχνης».

Κατά τη διάρκεια της επαφής σκεφτήκατε να φύγετε; «Εφυγα λίγο μετά το πραξικόπημα και πήγα στη Γαλλία για να μεταφέρουμε το εργαστήριο στο Παρίσι, όμως οι Γάλλοι μου έφερναν δυσκολίες, δεν υπήρχαν τότε οι κανόνες της ΕΟΚ που διευκόλυναν τη μετα-

κίνηση επαγγελματιών. Θέλαμε να κάνουμε τα φορέματα και μας έφερναν δυσκολίες οι συντηχνίες. Γύρισα άπραγος. Λέω: "Πέπη, δεν φεύγουμε από την Αθήνα»".

Είχατε προβλήματα με τη χούντα; «Θυμάμαι έκανα την έκθεση με τη σειρά έργων "Ταυτότητες" και μαζεύτηκε όλος ο κόσμος ο παθών που είχε φυλακισμένους, η γυναίκα του Μαγκάκη, του Καράγιωργα. Από έξω παρακολουθούσαν ασφαλίτες. Με παίρνει την άλλη μέρα η Ζουμπουλάκη και μου λέει: "Ήρθε ο Τσάκωνας (σ.σ.: ο υπουργός Πολιτισμού της χούντας) και ρώταγε γιατί ο Κοκκινίδης δεν κάνει τοπία και πάει και κάνει φυλακισμένους". Κι εκείνη είχε το θάρρος να του πει: "Ε, βγάλτε τους φυλακισμένους να κάνει και ο ζωγράφος χρυσάνθεμα!". Η χούντα μου στοίχισε πάρα πολύ. Κατέστρεψε την πιο δημιουργική φάση της ζωής μου».

«ΔΕΝ ΓΙΝΕΤΑΙ ΕΝΑΣ ΑΡΙΣΤΕΡΟΣ ΝΑ ΠΙΣΤΕΥΕΙ ΟΤΙ ΘΑ ΑΛΛΑΞΕΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΣΗΜΕΡΑ. ΔΕΝ ΓΙΝΕΤΑΙ ΝΑ ΛΕΕΙ ΣΗΜΕΡΑ Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΟΤΙ ΘΑ ΑΛΛΑΞΕΙ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΑΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΝΑΙ ΑΝΟΗΣΙΑ. ΤΟ ΕΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΜΟΥ ΕΚΟΨΑΝ ΤΗΝ ΚΑΛΗΜΕΡΑ»

Πάντα ασκούσατε κοινωνική ή πολιτική κριτική με το έργο σας. Με τις «Συνοικίες», με το «Βιετνάμ», με τη «Χούντα». Με τη Μεταπολίτευση κάνατε τις «Διαμαρτυρίες» μέχρι το '81, αλλά μετά σταμάτησατε την κοινωνική κριτική, αν εξαιρέσει κανείς τα «πολιτισμικά πάρεργα», έργα με θέματα εθνικού και διεθνούς ενδιαφέροντος τα οποία ωστόσο δεν έχετε παρουσιάσει. Τι σας σταμάτησε; «Απογοητεύτηκα από τη

Μεταπολίτευση. Συνέχισαν να τρώγονται μεταξύ τους οι αριστεροδεξιοί. Αφού απελευθερωθήκαμε, φτιάξε έναν κόσμο, φτιάξε την Ελλάδα! Με απογοητεύσε ότι άφησαν τους φοιτητές να λύσουν το πρόβλημα λειτουργίας της Παιδείας. Μαζί με αυτό, να κάνουν ό,τι θέλουν τα παιδιά. Γέρασα και τώρα ζω με δαύτους, θυμάμαι τον Φίλη εκπρόσωπο των φοιτητών. Ελείπε η σοβαρότητα διαλόγου. Ήταν μια επαναστατική αλλά ρομαντική ενέργεια. Απεδείχθη εξάλλου από το ότι ψήφισαν όλοι τον Παπανδρέου... Ήμουν πρύτανης στη σχολή και πήγαμε και τον είδαμε λίγο προτού εκλεγεί μαζί με τον φίλο του τον Καράγιωργα με σκοπό να του πούμε να μην τορπιλίσει τον νόμο-πλαίσιο που φτιάξαμε οι πρυτάνεις με προσωπικότητες μεγάλες από την Ελλάδα και το εξωτερικό με εντολή του Καραμανλή. Δεν μπορούσαν να αποφασίζουν οι μαθητές ποιον θα έκαναν καθηγητή, θα είχαν εκπροσώπηση αλλά αναλογική. Δεν μας άκουσε ο Παπανδρέου και όλα αυτά καταργήθηκαν. Και ξαφνικά βρέθηκαν οι τσανακογλείφτες να γίνουν καθηγητές. Εμπαινα στην Καλών Τεχνών και έβλεπα τον αρχιτέκτονα Μυλωνά, καθηγητή στη Σχολή και σπουδαία προσωπικότητα, να τον τραβάνε από τα σκαλιά και ορμούσα να τους χωρίσω. Έκαναν συνεδριάσεις και τα έσπαγαν όλα. Εγώ τους τα έλεγα. Καταστρέφουν το πανεπιστήμιο. Το φώναζα. Ο Παπανδρέου έφερε τη χώρα σε αδιέξοδο με τον λαϊκισμό του».

Σήμερα τι γίνεται με την Αριστερά; «Εγώ πάντα ήμουν αριστερός. Της παλιοαριστεράς και όχι της νεοαριστεράς, όπως είπα στον Πρωθυπουργό όταν με κάλεσε να τον δω. Του είπα ότι οι φίλοι μου ήταν ο Φίλιππος Ηλιού, ο Σπύρος Ασδραχάς, ο Άγγελος Ελεφάντης. Εδώ στην Παιανία τα πιναμε».

Ποια είναι ακριβώς η διαφορά ανάμεσα στις δύο Αριστερές; «Μεγάλη. Ήμασταν πιο φιλοσοφημένοι και πιο διστακτικοί. Δεν μπορεί ένας αριστερός να πιστεύει ότι θα αλλάξει τον κόσμο σήμερα. Δεν μπορεί να λέει σήμερα η Αριστερά ότι θα αλλάξει την παγκόσμια τάξη της οικονομίας, είναι ανοπισία. Το έγγραφο και μου έκοψαν την καλημέρα».

Σε τι μπορούμε να ελπίσουμε; «Εγώ ελπίζω ότι οι νέες γενιές που σπουδάζουν στην Ελλάδα και στο εξωτερικό θα αλλάξουν τη στάση τους απέναντι στον κόσμο. Περιμένω ότι ο τωρινός πλούτος σπουδών θα ωθήσει αυτούς τους σκεπόμενους ανθρώπους να αλλάξουν τον τόπο. Και το πιστεύω αυτό». ●